

*Російські війська в Перемишлі,
1914 р.*

Депортація місцевого населення

Федір Тренов

Документи розповідають

**Із відозви Української Центральної Ради
до українського народу від 22 березня 1917 р.**

Народе Український!

...Уперше, Український тридцятип'ятимільйонний Народе, Ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто Ти і як хочеш жити, як окрема нація. З цього часу в дружній сім'ї вільних народів могутньою рукою зачнеш сам собі кувати кращу долю.

Впав царський уряд, а тимчасовий оголосив, що незабаром скличе Установчі Збори (Учредительное Собрание) на основі загального, рівного, прямого й таємного виборчого права... До того часу ми закликаємо спокійно, але рішуче домагатися від нового уряду всіх прав, які тобі природно належать і які Ти повинен мати, Великий Народе, сам хазяїн на Українській землі. А в найближчій часі права на заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих, по судах і всіх урядових інституціях. З таким же спокоєм, але рішуче домагайся, Народе, того ж права для української мови від пастирів церкви, земств і всіх неурядових інституцій в Україні...

1. Яке твердження документа свідчить, що УЦР була прибічницею автономії України?
2. Які основні завдання для українського народу висувуються у відозві?

Документи розповідають

Із резолюції Українського національного конгресу (з'їзду)

В останній день роботи конгресу було обрано новий склад Української Центральної Ради. Вона мала складатися зі 150 депутатів. Дві третини мандатів надавалися територіям (губерніям і містам), одна — організаціям. На конгресі обрали 118 членів УЦР. Головою її, на підставі таємного голосування, став М. Грушевський. Його заступниками стали В. Винниченко та С. Єфремов.

Після Українського національного конгресу Центральна Рада фактично перетворилася з київської на загальноукраїнську організацію. Оцінюючи рішення конгресу, один з його учасників П. Христюк писав: «Національним конгресом закінчився період Української революції — національно-культурницький і підготовчий — і почався другий період національно-політичної боротьби».

► Який основний підсумок роботи Українського національного конгресу?

Симон Петлюра

«Статут вищого управління України»	«Тимчасова інструкція для Генерального Секретаріату Тимчасового правительства в Україні»
Генеральний Секретаріат — вищий орган управління Україною, який формується УЦР: відповідає перед нею, але затверджується Тимчасовим урядом	Генеральний Секретаріат — місцевий орган управління Тимчасового уряду, що затверджується ним за подання УЦР
Генеральний Секретаріат йде у відставку, коли УЦР висловлює йому недовіру	УЦР не може відправляти у відставку Генеральний Секретаріат
Повноваження Генерального Секретаріату поширюються на 9 губерній	Повноваження Генерального Секретаріату поширюються на 5 губерній
До складу Генерального Секретаріату входять 14 секретарств	З Генерального Секретаріату усуваються секретарства продовольчих справ, шляхів сполучення, пошти і телеграфу, військових справ

Документи розповідають

1) Витяги з ультиматуму Ради народних комісарів Центральній Раді

...Рада Народних Комісарів ставить Раді, перед лицем народів Української та Російської республік, такі запитання:

1. Чи зобов'язується Рада відмовитись від спроб дезорганізації загального фронту?

2. Чи зобов'язується Рада не пропускати надалі без згоди верховного головнокомандувача жодних військових частин, які відправляються на Дон, на Урал або в інші місця?

3. Чи зобов'язується Рада надавати допомогу військам у справі їх боротьби з контрреволюційним кадетсько-каледінським повстанням?

4. Чи зобов'язується Рада припинити всі свої спроби роззброєння радянських полків і робітничої Червоної гвардії в Україні та повернути негайно зброю тим, у кого вона була забрана?

В разі неодолення задовільної відповіді на ці питання протягом 48 годин, Рада Народних Комісарів вважатиме Раду у стані відкритої війни проти радянської влади в Росії та в Україні.

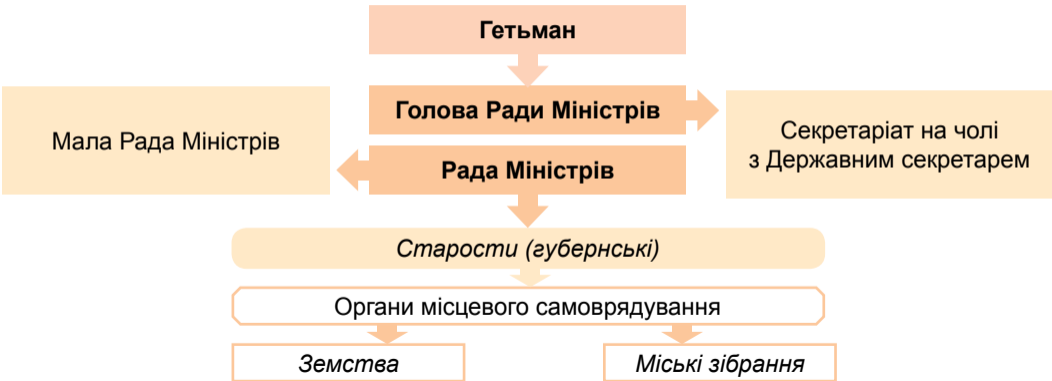

Бій під Крутами тривав 5 годин. 4-тисячному підрозділу російської Червоної гвардії протистояло близько 400 київських курсантів і козаків місцевого «Вільного козацтва». Загальні втрати українських сил у бою сягали приблизно 250 осіб. У складі студентської сотні було 10–12 вбитих, 35–40 поранених. 27 юнаків-курсантів, що потрапили в полон, більшовики розстріляли. Тіла загиблих у березні 1918 р. перепоховали в Києві на Аскольдовій могилі.

*Російська більшовицька артилерія
обстрілює українські позиції.
Лютий 1918 р.*

Система влади за гетьмана П. Скоропадського

Напрями зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського

Країни Четверного союзу, Польща, Румунія

Радянська Росія

Напрями зовнішньої
політики гетьмана
П. Скоропадського

Уряди Дону, Кубані, Криму

Країни Антанти

Структура органів влади УСРР

Директорія

Рада народних міністрів

Трудовий конгрес

Представники Ради народних міністрів на місцях

Губернські та повітові трудові ради

Продзагін

ВИЩІ ОРГАНИ ВЛАДИ

Українська Національна Рада
(на чолі з Є. Петрушевичем)

Президія
(президент та чотири його заступники)

Відділ Української національної Ради
(президент та дев'ять членів) — колегіальний глава держави

Державний секретаріат

Прем'єр

Державний секретар

Місцеві органи влади

Громадські та міські комісари, містичкові, сільські та повітові національні Ради

*Леонід Перфецький. У відбитому Києві
скидають з будинку думи російський
прапор*

Документи розповідають

Уривок зі спогадів Антона Денікіна

Самостійної України не визнаю... Петлюрівці можуть бути або нейтральними — тоді вони повинні негайно скласти зброю й розійтися по домівках, або — приєднатися до нас, визнавши наші гасла. Якщо петлюрівці не визнають цих умов, то їх належить вважати за таких же супротивників, як і більшовиків...

Трупа «Молодого театру»

Документи розповідають

Лист голови ВУЦВК Г. Петровського члену Центральної комісії допомоги голодуючим при ВЦВК О. Винокурову (16 травня 1922 р.)

Згідно з Вашою статтею про голод, у Росії — перелам у кращий бік. В Україні — навпаки. Херсонські жахи продажу людського м'яса поширюються. У робітничих районах вимирають робітники великої індустрії — у Херсоні, Миколаєві, Маріуполі, Нікополі, Таганрозі. На 1 квітня голодуючих — 3 млн. Допомога в більшості випадків — одна восьма фунта (один фунт дорівнює 0,41 кг. — Авт.), хліба надається лише 15 %. Прошу цілковитої згоди залишити всі добровільні збори в Україні й забороняти вивіз наркомпродівських вантажів у Москву, залишивши ресурси компроду Україні.

1. Яким було прохання автора листа?
2. Які факти про ситуацію на Півдні України наводяться в документі?

Суперечності непу

Монополія більшовиків на владу

Плюралізм форм власності
й господарських укладів

Курс на будівництво соціалізму в
одній окремо взятій країні

Необхідність активізації
зовнішньополітичної діяльності,
посилення контактів із зовнішнім світом

Необхідність здійснення індустрі-
алізації, створення могутнього
військово-промислового комплексу

Відсутність інвестицій у промисловість
з вітчизняних і зарубіжних джерел

Курс на побудову суспільства
соціальної рівності та соціальної
справедливості

Посилення соціальної деференціації.
Формування «нової буржуазії» (непманів)
і «нової аристократії»
(партійно-радянська номенклатура)

Структура органів влади УСРР

Всеукраїнський з'їзд рад

Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад (ВУЦВК)

Тимчасовий робітничо-селянський уряд (із 29 січня — Рада народних комісарів (РНК))

Всеукраїнська надзвичайна комісія

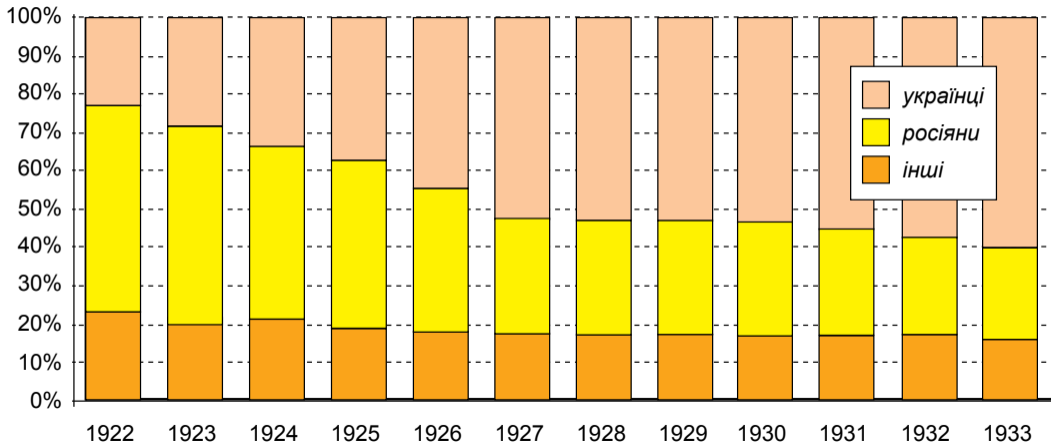

Наркомати

Українська Рада народного господарства (УРНГ)

Національний склад членів і кандидатів в члени КП(б)У

Після завершення «Шахтинської справи» у вересні 1930 р. було розстріляно 48 керівників харчової промисловості за звинуваченням в організації продовольчих труднощів. У листопаді–грудні в Москві відбувся другий показовий судовий процес над членами неіснуючої «Промпартії», яких звинуватили у шкідництві за вказівками «імперіалістичних агентів». Також готувався ще один процес у справі вигаданої каральними органами «Трудової селянської партії». На лаву підсудних мали сісти видатні економісти (М. Кондратьєв, А. Чаянов) та інші представники старої інтелігенції. Процес не відбувся, але всі підсудні загинули в ув'язненні.

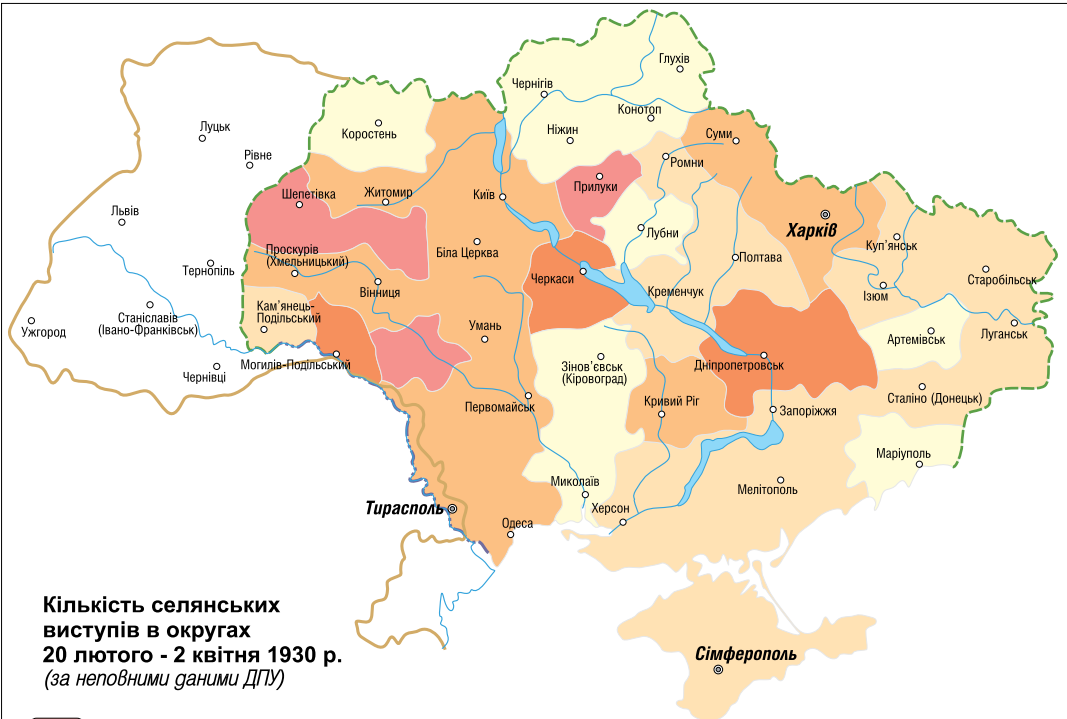

Документи розповідають

З доповіді голови Раднаркому УСРР Власа Чубаря

«Ми маємо ряд індустріальних велетнів, що їх побудовано..., і першим найліпшим є Дніпрельстан... У нас пущено за ці роки дванадцять доменних печей, з яких сім печей відновлено під час реконструкції, а п'ять доменних печей збудовано нових, з них чотири печі великої потужності, яких ніколи не було ні в Україні, ні в Союзі. Наша машинобудівна промисловість зростає нечуваними кроками. Ми збудували Краматорський машинобудівний завод ... Луганський паротягобудівельний завод... Треба відзначити побудову Харківського тракторного заводу... Все це переконує нас у тому, що боротьба за соціалізм захоплює нечуваним піднесенням мільйони ентузіастів».

1. На яких здобутках перших п'ятирічок наголошував В. Чубар?
2. Якими, на вашу думку, мають бути головні показники розвитку країни?

Кількість селянських виступів в округах 20 лютого - 2 квітня 1930 р.
(за неповними даними ДПУ)

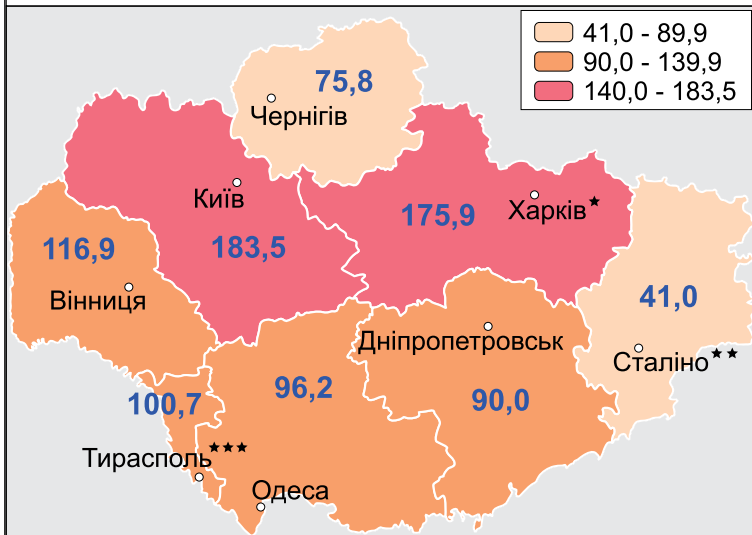
- понад 100
- 80-100
- 35-70
- 10-25
- до 10
- місцевості, які не входили до складу УСРР

Умовні позначення

- сучасні кордони України
- кордони Української СРР
- межі округ і Молдавської АССР
- ⊙ столиці Української СРР, Кримської і Молдавської АССР
- центри округ та інші міста

(в дужках вказані назви міст станом на 1930 р.)

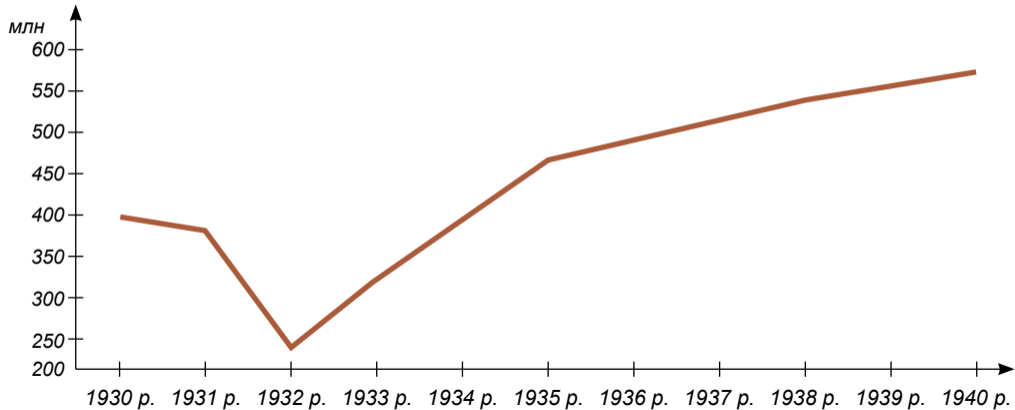
Втрати через надсмертність в областях України внаслідок голоду в 1933 році, у розрахунку на 1000 населення

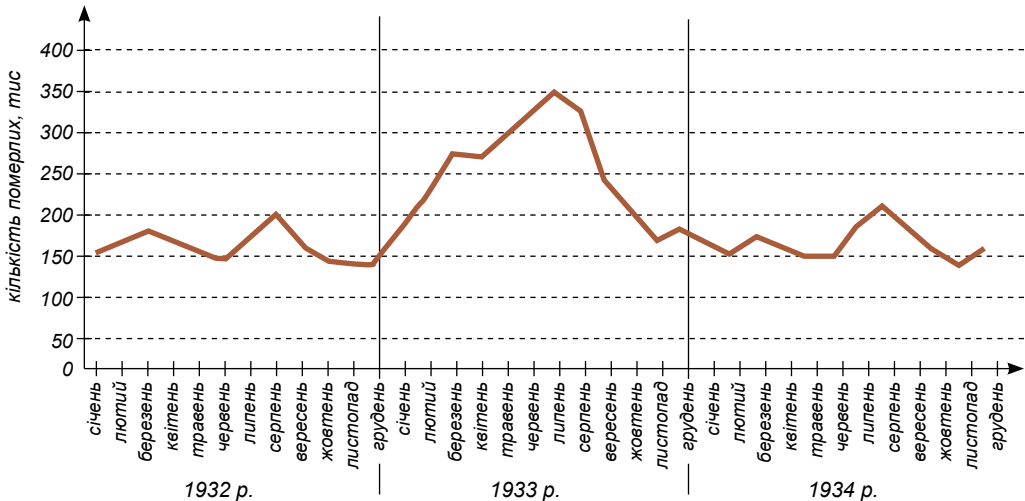
Області в межах адміністративно-територіального поділу станом на 1 квітня 1933 року

- * Столиця Української РСР
- ** Центр Донецької області
- *** Столиця Молдавської АРСР у складі УРСР

Хлібозаготівля 1930–1940 рр.

Кількість зареєстрованих померлих в Україні за 1932–1934 рр.

► На який час припадає пік Голодомору?

Продуктові карточки

Акція «пацифікації» (умиротворення) — репресивні акції польського уряду проти українського населення в Східній Галичині, що відбувалися 20 вересня — 30 листопада 1930 р. На першому етапі акцію проводила польська поліція, до якої згодом долучилися і військові підрозділи. Дії поліції та військових підштовхнули до подібних учинків і воєнізовані організації польських «Стшельців». Акція охопила територію 30-ти повітів. Поліція пацифікувала 325 сіл, армія — 168. Було побито 1357 осіб, зґвалтовано 40 жінок, 13 осіб загинуло (з них керівник крайових УВО та ОУН Юліан Головінський). Ще 1739 українців, переважно молоді, заарештували. Ліквідовано й заборонено «Пласт», закрито українські гімназії в Тернополі, Рогатині, Станіславові, Дрогобичі, 6-й клас львівської гімназії, 4-й клас приватної школи в Чорткові. Зазнали нападів і греко-католицькі церкви.

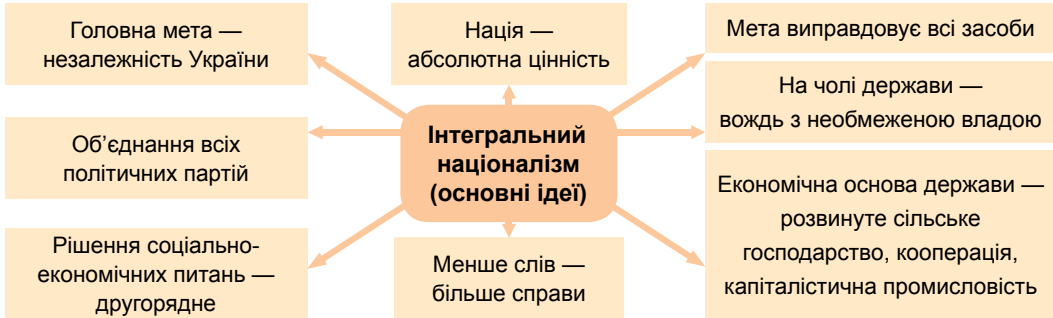

*Наслідки
«пацифікації»*

Стрийський «Маслосоюз» — економічний феномен, створений руками й розумом українців, продукція котрого транспортувалася чи не в усі країни Європи, а масло власного виробництва, яке раніше називали «галицьким шміром», стало для європейців бажаним продуктом, еталоном смаку та якості.

Інтегральний націоналізм як нова ідеологія

Документ

З виступу С. Бандери на суді

1) *«...до вини не почуваюся. Свою революційну діяльність я вважав тільки сповнення мого обов'язку...»*

2) *«Тому, що в цій залі розглядали атентати, що їх виконувала Організація, міг би хтось думати, що Організація не числиться (рахується) з життям людини взагалі і навіть з життям своїх членів. Коротко скажу: люди, які весь час у своїй праці є свідомі, що кожної хвилини самі можуть втратити життя, такі люди, як ніхто інший, вміють цінити життя. Вони знають його вартість. ОУН цінує життя своїх членів, дуже цінує, але наша ідея в нашому понятті є така велична, що коли йдеться про її реалізацію, то не одиниці, не сотні, а мільйони жертв треба посвятити, щоб її таки зреалізувати...»*

1. Чим аргументував С. Бандера дії членів своєї Організації?
2. Яке ваше ставлення до терористичних актів ОУН?

«Етапи національно-визвольної боротьби на Закарпатті у 1920–1938 рр.»

I етап (1920 — початок 1930-х років).

Долучення населення до демократичних інститутів влади (участь у виборах, партійній боротьбі, в роботі місцевих органах самоврядування тощо). Формування основних течій національно-визвольного руху в краї. Вироблення програмних установок, з'ясування позицій («мовна дискусія»: народовці і комуністи стверджували, що населення краю є українським). Спроба апелювати до світової громадськості з метою домогтися закріплених у Сен-Жерменському договорі автономних прав для краю (звернення до Ліги Націй 1922 р.).

II етап (початок 1930-х років — 1938 р.).

Формування самостійних українських політичних партій, блоків (Руський блок, Народовський блок). Розгортання безпосередньої боротьби за автономію краю. Об'єднання в цій боротьбі всіх течій українського руху. Формування розгалуженої мережі громадсько-політичних і культурних організацій, їх активна діяльність.

А. Волошин приїхав протестувати до Відня, але не був допущений на переговори. У відозві “До українського народу Підкарпаття” він вимушений був визнати поділ Закарпаття (“бо несила боротися зі світовими державами”), але оптимістично додав, що “границі нашої Підкарпатської Держави тепер забезпечені Німеччиною, Італією, Англією та Францією. Польща і Мадярщина прийняли до відома умову, в якій зобов’язалися не втручатися до наших внутрішніх справ”.

Розвиток шкільництва на Волині у 1920–30-ті роки:

Народні школи на Волині	Навчальний рік		
	1921–1922	1927–1928	1937–1938
Українські	443	8	8
Польські	546	709	1459
Утраквістичні (польсько-українські)	89	421	520

Розвиток шкільництва у Східній Галичині у 1920–30-ті роки:

Народні школи на Волині	Навчальний рік	
	1921–1922	1937–1938
Українські	Близько 2000	360
Польські	Близько 2000	Близько 2000
Утраквістичні (польсько-українські)	-	Понад 2000

Богдан Лепкий

Олександр Олесь

Улас Самчук

Симон Петлюра поліг від семи куль у Парижі, просто на вулиці, 25 травня 1926-го. Права преса тих років і свідки на суді багато й аргументовано писали, говорили про ймовірну спецоперацію московської розвідки. Але й суд, і громадськість погодились з версією вбивці: буцімто він діяв сам і прагнув помститися за єврейські погроми. Його захищав адвокат Анрі Торрес, член Компартії і консул більшовицької Росії у Франції. Самуїла Шварцбарда виправдали. У 1945 році про те, що Шварцбард був агентом більшовицьких спецслужб, заявив директор ЦРУ Аллен Даллес, а в 1990-х роках про це стало відомо з архівних матеріалів, коли виявили лист від 11 серпня 1930 року, в якому Лаврентій Берія відзначає роль ГПУ у підготовці замаху на Петлюру.

§ 31. Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій 1914–1939 рр.

За цим параграфом ви зможете:

- характеризувати становище рідного краю в 1914–1939 рр.;
- визначати знакові постаті рідного краю;
- співвідносити події рідного краю із загальноукраїнськими та загальноєвропейськими.

Пригадайте:

1. Основні події історії України 1914–1939 рр.

<p>До якої імперії — Російської або Австро-Угорської — входив регіон, у якому ви живете, в роки Першої світової війни</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Покажіть на карті населений пункт, у якому ви живете. На території якого району, області він розташований.2. На території якого історико-етнографічного регіону він розташований?3. Охарактеризуйте особливості адміністративно-територіального устрою цього регіону на початок ХХ ст.4. Які населені пункти існували на той час у вашому регіоні? Порівняйте їх з тими, що існують сьогодні. Чи зазнали змін їхні назви, розміри?5. Чи є у вашому краї населені пункти, які виникли на початку ХХ ст.? Назвіть їх і поясніть походження їхніх назв.6. Яким був етнічний і соціальний склад населення вашого краю на початку ХХ ст.?7. Чи проходив фронт Першої світової війни через регіон, в якому ви проживаєте?8. Який відбиток мала Перша світова війна на долі вашого населеного пункту?
<p>Українська революція та боротьба за українську державність</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Які події Української революції та боротьби за державність мали місце у вашому населеному пункті (регіоні)?2. Які діячі уславили ваш край?3. Як змінилася доля вашого краю унаслідок цих подій?
<p>Зміни, що відбувались у господарському житті українських земель у 1920–1930-ті рр.</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Що ви знаєте про особливості розвитку сільського господарства краю?2. Яким був стан промисловості й торгівлі?3. Визначте спільне й відмінне в господарському житті краю у порівнянні з іншими регіонами України цього періоду.4. Що вам відомо про соціальне становище в краю і соціальні протести населення?5. Чи мали місце події Голодомору у вашому населеному пункті (краї)? Які наслідки цього?6. Відвідайте місцевий краєзнавчий (історичний) музей і підготуйте за його експозицією повідомлення про побут і повсякденне життя населення краю в цей період.

Нові явища в культурному та духовному житті населення.

1. Які події, пов'язані з розвитком української культури, відбувалися на території краю?
2. Назвіть імена діячів української культури цього періоду, що походили з вашого краю або проживали у ньому. Яким був їхній внесок у розвиток культури?
3. Які пам'ятки культури цієї доби розташовані у вашому регіоні. Підготуйте розповідь про одну з них.
5. Які церковні споруди у той час збудовані або знищені?
6. Визначте спільне й відмінне в духовній і культурній сферах жителів краю у порівнянні з іншими регіонами України цього періоду.
7. У яких творах української літератури розповідається про тогочасну історію вашого краю або регіону? Яку інформацію про тодішні події і життя населення можна отримати з них?

1. Складіть таблицю «Наш край у 1914–1939 рр.» і, базуючись на ній, порівняйте основні події та історичні процеси в краї з подіями і процесами тогочасної вітчизняної та європейської історії.

Період	Основні події та історичні процеси		
	Історія краю	Історія України	Історія Європи
Наш край у роки Першої світової війни			
Наш край у роки Української революції та боротьби за державність			
Наш край у 1920-ті рр.			
Наш край у 1930-ті рр.			

2. Складіть таблицю «Видатні діячі нашого краю 1914–1939 рр.»

Прізвище	Роки життя	Чим уславився?

Територіальні зміни України в 1939–1940 рр.

Дата	Доля українських земель
1939	Закарпаття (Карпатська Україна) — окуповане й приєднане Угорщиною Східна Галичина, Західна Волинь — увійшли до складу УРСР Холмщина, Підляшшя, Посяння, Лемківщина — було встановлено німецьку окупаційну владу (увійшли до складу Польського генерал-губернаторства Третього Рейху)
1940	Північна Буковина, Хотинщина, Придунайський край (Південна Бессарабія) — увійшли до складу УРСР

► Які території були приєднані до СРСР внаслідок агресії проти Румунії?

Із Декларації Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу РСР і включення її до складу Української РСР (жовтень 1939 р.)

Український народ у колишній польській державі був приречений на вимирання. Його долею було пригноблення, знищення та грабіж. Польські пани зробили все, щоб ополячити українське населення, навіть слово «українець» замінили словами «бидло» і «хлоп».

Українських селян позбавляли землі. Робітникам і службовцям, українцям, не давали працювати на фабриках, заводах і в установах. Українців не приймали в навчальні заклади. Викорінювали рідну українську мову. Прагнули знищити українську культуру. Усе це не раз викликало бурю протесту, мали місце селянські повстання проти колоніального режиму правлячих кіл панської Польщі.

Але скінчився час пригноблення і безправ'я. Волею всього багатонаціонального радянського народу, за указом Радянського уряду Червона Армія визволила на віки народ Західної України від влади польських поміщиків і капіталістів.

...Українські Народні Збори, як виразник непохитної волі і сподівань народу Західної України, постановляють:

Просити Верховну Раду Союзу РСР прийняти Західну Україну до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, включити Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки з тим, щоб з'єднати український народ в єдиній державі, покласти край віковому роз'єднанню українського народу.

1. Якими історичними обставинами в документі аргументовано необхідність входу Західної України до складу СРСР?
2. Чому ця історична подія сьогодні по-різному оцінюється істориками?

Документи

1) Зі спогадів селянина з села Вишенька Мала Городоцького району Львівської області

«Агітація вступати до колгоспів не мала результатів. Тоді уряд вдався до насильства. У Сибір почали вивозити заможних селян. Депортація проводилась грубо і жорстоко: під'їжджали до селянина, дозволяли взяти з собою необхідні в дорогу речі і дещо з продуктів харчування, вантажили на автомашини або фури і вивозили на залізничну станцію. Як правило, це відбувалося ночами. На станціях люди мерзли по кілька днів у товарних вагонах, доступ до рідних і близьких був заборонений».

Велику мужність і героїзм виявили бійці і командири 13-ї застави *Володимир-Волинського прикордонного загону* на чолі з лейтенантом *О. Лопатіним*, які протягом 11 діб вели бій в оточенні. З 73-х прикордонників залишились живими три. Командир одного з полків вермахту згадував: «З витривалістю і дивовижним героїзмом радянських солдатів я зустрівся вперше у червневі дні 1941 р. Ми просувались уперед між Рава-Руською та Львовом і наштовхнулися на низку бетонованих маленьких укріплень, які вперто чинили опір. Коли у радянських воїнів не було вже жодної можливості утримати укріплений пункт, вони висаджували його в повітря і гинули в ньому».

Зміна чисельності радянських партизанів

Дата	Кількість солдатів	Кількість загонів
1 жовтня 1941 р.	27,6 тис. бійців	738 загонів
1 листопада 1942 р.	6,35 тис. бійців	55 загонів
1 квітня 1943 р.	15 тис. бійців	74 загони
1 серпня 1943 р.	25,4 тис. бійців	116 загонів
1 лютого 1944 р.	50 тис. бійців	
12 вересня 1944 р.	15 тис. бійців	

Документи розповідають

З висловлювання командувача УПА Р. Шухевича:

«Домагатися, щоб жодне село не визнало радянської влади. ОУН має діяти так, щоб усі, хто визнав радянську владу, були знищені. Не залякувати, а фізично знищувати. Не потрібно боятися, що люди проклянуть нас за жорстокість. Хай із 40 мільйонів українського населення залишиться половина — нічого страшного в цьому немає».

► Яке ваше ставлення до наказу Р. Шухевича?

II Світова війна та її наслідки

СРСР: Близько 16 млн солдат та офіцерів загинуло

4 млн — вихідці з України

1,7 млн українців повернулись інвалідами

Німецько-нацистські загарбники знищили 4,5 млн мирних жителів

Понад 2,2 млн жителів вивезли на каторжні роботи до Німеччини

Станом на 1941 р. в Українській РСР проживало 41,7 млн осіб.
Наприкінці 1945 р. лише 27,4 млн осіб

Матеріальні втрати

Зруйновано 700 міст, 28000 сіл, понад 5000 мостів, близько 33000 шкіл і технікумів, понад 18000 лікарень та інших мед. установ

Покарання за підтримку партизанів

В українському селі Корюківка понад 7000 людей було розстріляно і спалено.
Для порівняння: у чеському селі Лідіце було знищено 320 осіб, а в білоруській Хатині — 149 осіб